

Аддзяяслоўныя назоўнікі (дэвербатывы) будаўнічай тэрміналогіі ў СМІ.

Намінацыя і камунікацыя з'яўляюцца важнейшымі функцыямі знакавай сістэмы. Пад намінацыяй разумеюць нарэчэнне прадметаў і сітуацый з дапамогай моўных сродкаў, замацаванне за канкрэтным рэфэрэнтам таго ці іншага спецыяльнага знака [3, с.6]. Намінацыя выступае адначасова і як прадукт класіфікацыйна-пазнавальнай дзейнасці чалавека у абранай вобласці ведаў ці грамадскага вопыту, і як прадукт дзейнасці маўленчай, моўнай.

У лінгвістычнай традыцыі прынята размяжоўваць два асноўных класа намінатыўных адзінак – назоўнік і дзеяслоў. Назоўнік і дзеяслоў у якасці намінатыўных адзінак супрацьпастаўлены катэгарыяльнымі семамі «прадмета» і «працэса»: першыя звязаны з мірам субстанцый, рэчаў, а другія адносінамі, якія могуць быць звязаны гэтыя субстанцыі. На ўзроўні словаўтварэння сувязь дзеяслова і назоўніка праяўляецца ў мадэліраванні новых, сінкрэтычных адзінак намінацыі – аддзяяслоўных назоўнікаў (дэвербатываў). Аналіз і вынікі сучасных даследаванняў паказвае, што структура лексічных значэнняў дэвербатываў сумяшчаюць ў сябе агульна катэгарыяльныя значэнні прадметнасці і працэса і ў большасці выпадкаў не тое ж самае структуры значэнняў матыватара.

У будаўнічай тэрміналогіі аддзяяслоўныя назоўнікі займаюць значнае месца. Яны ўжываюцца ў СМІ з рознай частотнасцю. Паводле словаўтваральных сродкаў і семантыкі яны падзяляюцца на некалькі груп.

Асобную групу складаюць тэрміны з суфіксамі *-нн-*, *-енн-* (*-энн-*). Яны ўтвораны ад асноў уласна беларускіх і запазычаных дзеясловаў і служаць для намінацыі працэсаў або апрадмечаных дзеянняў: *аббудоўванне, абклеіванне, абліцоўванне, абмуроўванне, абшалёўванне, арміраванне, вапнаванне, вычэсванне, габляванне, даўбенне, фарбаванне, мураванне, насціланне, ушчыльненне* і інш.

Тэрміны з суфіксам *-к-а* ўтвораны як правіла ад незапазычаных дзеясловаў і складаюць прадуктыўны ў сучаснай тэрміналогіі тып: *абкладка, абклейка, абліцоўка, абмуроўка, абшыўка, фарбоўка, закладка, замазка, укладка, акантоўка* і інш.

Некаторыя тэрміны з суфіксам *-к-а* маюць тэрмінаўтваральныя варыянты з суфіксам *-н-не-*, якія звычайна характарызуюцца значна большай ўжывальнасцю ў сферы функцыянавання і кадыфікаваны ў слоўніках беларускай мовы ў якасці асноўных [1, с.195]: *абкладка – абкладванне, абклейка – абклеіванне, абліцоўка – абліцоўванне, закладка – закладванне* і інш. Пэўная частка дэвербатываў з дадзенымі суфіксамі утворана ад парных

тывальных дзеясловаў. Калі тывальная пара распадаецца, як правіла, узнікаюць утварэнні з суфіксам **-к-а**, якія маюць значэнні апрадмечаных дзеянняў

У будаўнічай тэрміналогіі аддзяслоўныя назоўнікі з суфіксам **-к-а** маюць і значэнні выніку дзеяння, матэрыял. Як правіла, яны маюць некалькі значэнняў і з'яўляюцца другаснымі намінацыямі. Як адзначае В.П. Ермакова, існуе заканамернасць: рэгулярная мнагазначнасць дэрыватываў знаходзіцца ў сувязі з семантычнай валентнасцю матываванага слова. Значэнні месца, выніку, аб'екта і г.д. у аддзяслоўных назоўніках адлюстроўваюць адлюстроўваюць сувязі дзеяння з умовамі яго рэалізацыі. Сам дзеяслоў не можа мець другасных значэнняў па-за агульным значэнні дзеяння, таму такое значэнне выражае яго дэрыват [2, с. 106].

Напрыклад:

--**мураўка** 1.'дзеянне паводле знач. дзеясл. мураваць'; мураванне; 2.'матэрыял для муравання'[4];

--**апалубка** – спец. 1.'паводле знач. дзеясл. апалубіць (пакрыць, аблажыць апалубкай у 2,3 знач.)', 2. 'драўляныя ці металічная форма, якая ўжываецца пры бетонных і жалезабетонных збудаваннях і знімаецца пасля зацвярдзення бетону', 3.'абшыўка, абкладка знадворных частак збудавання' [4];

--**замазка** – 1.дзеянне паводле дзеяслова замазаць – замазваць; 2.вязкае рэчыва для замазвання шчылін) [4] і інш.

Тэрміны з суфіксам **-ацыя-а** ўтвораны ад асноў дзеясловаў, большасць з якіх адносіцца да запазычаных: **вентыляцыя, ізаляцыя, рэстаўрацыя** і інш. Гэтыя тэрміны разам са значэннем дзеяння мае значэнне выніку дзеяння. З мэтай дыферэнцыяцыі гэтых двух значэнняў для абазначэння дзеянняў, працэсаў часта выкарыстоўваюцца словаўтваральныя варыянты з суфіксам **-ні-е**: **вентыляцыя – вентыліраванне; ізаляцыя – ізаліраванне; рэстаўрацыя – рэстаўрыраванне**. Такі спосаб дыферэнцыраванай намінацыі названых двух значэнняў з'яўляецца перспектыўным у аспекце лінгвістычнага ўпарадкавання тэрмінаў і ўжывання ў разнастайных сродках інфармацыі з улікам асаблівасцяў значэння.

Нульсуфіксальныя тэрміны ўтвораны ад незапазычаных і запазычаных дзеясловаў і служаць для намінацыі адцягненага дзеяння або выніку дзеяння: **збудова, загарадзь, звод, зліў, зруб, накат, пабудова, стык, замес** і інш.

Такім чынам, аддзяслоўныя назоўнікі (дэвербатывы) у будаўнічай тэрміналогіі служаць для намінацыі працэсаў, апрадмечаных дзеянняў, а таксама могуць мець значэнне выніку дзеяння. У СМІ яны выкарыстоўваюцца ў межах тых камунікатыўных патрэб, якія робяць зносіны эканомнымі і мэтанакіраванымі.

Літаратура

1. Антанюк, Л.А. Беларуская навуковая тэрміналогія / Л.А. Антанюк. – Мн.: Навука і тэхніка, 1987. – 240 с.
2. Ермакова, О.П. Лексические значения производных слов / О.П. Ермакова – М.: Русский язык, 1984. – 252 с.
3. Кубрякова, Е.С. Части речи в ономаσιологическом освещении / Е.С. Кубрякова. – М.: Наука, 1978. – 115 с.
4. Тлумачальны слоўнік беларускай мовы: У 5-ці т. / АН БССР, Ін-т мовазнаўства імя Я. Коласа; пад агул. рэд. акад. К.К. Атраховіча (К. Крапівы). – Мінск: Беларус. Сав. Энцыклапедыя, 1977–1984. – 5 т.

РЕПОЗИТОРИЙ БГПУ